

PRAMENY

Ilegální časopis *Detektivky*

Jiří Rambousek

I. V roce 1934 napsal Bertolt Brecht článek „Pět obtíží při psaní pravdy“, souhrn rad, jak překonat fašistickou cenzuru. Za jednu z možností, jak se vyhnout zásahům cenzorů, pokládal Brecht lstivost: pravdu je třeba podat tak, aby mohla být v rukou čtenářů účinnou zbraní, „a zároveň tak lstivě, aby to nepřítel neobjevil a nepřekazil“. Dobrým příkladem brechtovské lsti jsou tzv. *Detektivky*,¹ protinacistický ilegální časopis, který v Praze vycházel od září nebo října do listopadu 1939, maskován navenek jako spotřební zábavná četba bez vztahu k politickému dění.

Ilegální letáky, časopisy a ilegálně vydávané či opisované knížky vznikají v totalitních nebo autoritativních režimech, kde zákazy a cenzura brání volnému šíření myšlenek a prosazování opozičních, kritických nebo neoficiálních stanovisek. Ti, kdo do ilegálních časopisů píší a rozšiřují je, tak činí navzdory cenzuře a vystavují se riziku, že po prozrazení budou ze strany totalitní moci nejrůznějším způsobem perzekvováni. Taková situace byla u nás mj. v letech, kdy byly naše země okupovány nacisty.

Pokud jde o legální aktivity v nejšířším slova smyslu, uplatňovala se v nich za okupace (máme-li na mysli boj národa za svobodu) především snaha dát skrytým, tj. jinotajným způsobem najevo odbojně, vlastenecké a protinacistické názory. Jinotajů a alegorií se využívalo v nejrůznějších oblastech a podobách — od literatury přes hudbu, film a divadlo až po výtvarné umění, balet a řazení fotografií v ilustrovaných časopisech. Mnohdy se skryté významy hledaly i tam, kde o žádný vědomý záměr nešlo — vzpomínám namátkou, že

1 Tohoto názvu se běžně užívalo již za války (je vlastně také součástí „masky“ *Detektivek*) a po mém soudu by se mělo ve slově *detektivky* psát velké písmeno — samozřejmě jenom tam, kde máme na mysli ilegální časopis. Někteří autoři zvolili tento způsob psaní už ve čtyřicátých letech minulého století (např. Karel Veselý-Štainer a Josef Grňa).

na zelené poštovní známce s obrazem Karlštejna lidé (ve šrafování svahu pod hradem) objevili důmyslně skrytý profil T. G. Masaryka. *Detektivky* jsou zvláštní případ. Jak mi napsal literární historik Pavel Janáček, šlo vlastně o jinotaj v rovině celého média — kontext, k němuž odkazuje obálka, je zcela vzdálen národní problematice, zatímco obsah tvoří tematika boje s okupanty.

2. Redaktoři *Detektivek* založili svou vydavatelskou činnost na chytrém nápadu, že se jejich sešitky budou navenek (formátem a obálkou) podobat literárnímu braku, jehož velmi frekventovanou podobou byly ve třicátých letech vedle rodokapsů i levné brožurky, „tomsharkovky“ a „cliftonky“ s postavami neomylně úspěšných detektivů Toma Sharka a Léona Cliftona. Krycí titul a krátký krycí text uvnitř sešitku (úryvek z napínavého příběhu) sliboval poutavou četbu, ale na dalších stranách čtenář našel básně, zprávy, komentáře, glosy, výzvy, satiry a karikatury posilující odpor proti nacistickým okupantům, čelící lživé nacistické propagandě a reflektující domácí i zahraniční události prvních měsíců války. Ve všech sešitech však krycí texty nebyly. Dvě z pěti tzv. *Detektivek*, které mám v kopii po ruce, zvolily jinou formu maskování — předstírají, že jde o předvánoční reklamní letáky.

S myšlenkou vydávat ilegální časopis, který bude navenek vypadat jako dobrodružná četba, pravděpodobně přišel bývalý pracovník soukromého sekretariátu T. G. Masaryka, redaktor *Křesťanské revue* a sekretář Akademické Ymky Jaroslav Šimsa. Heda Kaufmannová (1905–1981), působící po boku svého bratra v odboji už od jara 1939, se až dlouho po válce dověděla, že spolupracovníci a přátelé Jaroslava Šimsy říkali *Detektivkám* „Šimsky“ (KAUFMANNOVÁ 1999: 44).

Intelektuál Šimsa a jeho spolupracovníci jistě neměli literární brak rádi, ale na tom v této souvislosti nezáleželo: využili vtipného nápadu a vnější znaky masové literatury přenesli do jiné roviny — využili jich jako masky pro protifašistickou aktivitu.

Nápadem maskovat protinacistický obsah krycí obálkou se o dva roky později inspirovali vydavatelé ilegálního *Rudého práva*. Byla to doba, kdy se na redigování ilegálního orgánu KSČ rozhodujícím způsobem podílel Julius Fučík. V listopadu 1941 vyšla dvě čísla s obálkami, které „předstíraly“ politicky nevinný obsah. Kopie těchto obálek na cyklostylovém papíře (v polovině přeložený formát A 4) jsou jako volná příloha součástí kritické edice *Rudého práva 1939–1945* z roku 1971. Text na obálce prvního z obou čísel zněl takto: *Sbírka lidových her pro ochotníky — J. V. Krýsa: KORNOUT — Veselohra o třech děstvicích — Nákladem spolku divadelních ochotníků v Plzni*. Na obálce druhého z čísel čteme: *Ing. Jos. Znamenáček: KRMENÍ KRÁLÍKŮ — 1941 — Nákladem sdružení chovatelů čistokrevných králíků v Mladé Boleslavi*. Příjmení *Znamenáček* (které můžeme pokládat za příznání k inspiraci *Detektivkami*) bylo krycí jméno generála Jaroslava Čiháka, který zastupoval ve vedení PVVZ Obranu národa. V době,

kdy vyšlo zmíněné číslo *Rudého práva*, byl už Čihák v exilu na Západě. Také v prvním případě šlo o přijetí žijící osoby. V komentáři je editoři citují s chybou — píše J. V. Krýsa místo *Krýsa*. Vendelín Josef Krýsa (1909–1972) byl kolaborantský novinář a spisovatel, který za války psal do *Árijského boje*. Veselohra *Kormout* byla v roce 1940 skutečně uvedena na scénu a vyšla i knižně (Praha, Divadelní nakladatelství a knihkupectví Fr. Švejda 1940). O V. J. Krýsovi ani o odbojovém pseudonymu generála Čiháka se editoři *Rudého práva* v komentáři nezmiňují, zůstávají pouze u popisu a reprodukce krycí obálky (*RUDÉ PRÁVO 1939–1945 1971*: 245, 254 a dvě volné přílohy).

3.1. Vydavatelem ilegálního periodika *Detektivky* byla skupina příslušníků odbojové organizace PVVZ (Petiční výbor Věrní zůstaneme), jejíž název vznikl už v roce 1938 v souvislosti se spisovatelským manifestem *Věrní zůstaneme* a byl odvozen z přísahy pronesené Edvardem Benešem nad Masarykovou rakví. PVVZ byla jednou ze tří vedoucích organizací demokratického odboje v prvním roce okupace — vedle PVVZ působily v Čechách a na Moravě ještě Politické ústředí (PÚ) a Obrana národa (ON). Jednotlivé složky nebyly — zejména v tomto prvním období — ostře odděleny a někteří odbojáři byli ve spojení se dvěma či třemi organizacemi nebo skupinami. Karel Veselý-Štainer, který patřil k vedoucím osobnostem nekomunistického odboje, píše: „Z počátku se vše prolínalo a rychle přeskupovalo ve skupinách i organizacích. [...] Již na podzim 1939 — vím to zcela určitě — byly společné redakce hlavních ilegálních tiskovin. Není mi to známo o ilegálním Rudém právu“ (VESELÝ — ŠTAINER 1947: 42).

Zkratku PVVZ podle historika Kuklíka gestapo nikdy nerozšifrovalo, „čtelo“ ji jako „Pravda vítězí — vede Znamenáček“, nebo „Pravda vždy vítězí — Znamenáček“ (KUKLÍK 1976: 41). Za války se ostatně této zkratky užívalo jen výjimečně (spíše se mluvilo o „odborářích“ nebo o Národním revolučním výboru — NRV). Po vypátrání skupiny Družstvo v prvním sledu, vydávající ilegální časopis *V boj*,² pronikli nacisté do organizační struktury hnutí PVVZ, postupně většinu členů jeho vedení pozatýkali a posléze je pod označením „Odborari“ odsoudili. Zbylí vedoucí členové zmíněných tří organizací navázali pak na jaře 1940 užší spojení, shodli se na přísnějších zásadách konspirace a sdružili se v tzv. ÚVOD (Ústřední vedení odboje domácího). Soupis hlavních českých odbojových organizací působících v roce 1940, který si na základě svého pátrání pořídilo gestapo, je v knize Josefa Grni *Šedm roků na do-*

2 Reprint (ve zmenšeném formátu) všech dochovaných čísel časopisu *V boj* (po zatčení členů Škaldovy skupiny Družstvo v prvním sledu se vydávání ujali další ilegální pracovníci) s komentářem vydali v letech 1992–1995 odborníci z Historického ústavu Armády ČR (Vojenského historického archivu) v celkem jedenácti brožovaných svazcích. Vedoucím redakčního kruhu byl František Janáček.

máci frontě, vydané až po autorově smrti. Soupis má podobu tabulky a u jednotlivých položek jsou uváděna i jména vedoucích odbojářů (s poznámkou *flüchtig* u těch, kteří dosud nebyli dopadeni) (GRŇA 1968: 112).

Odbojové vzpomínky vysokoškolského profesora Josefa Grni (1897–1967) by bylo třeba vydat znovu v kritické edici. Vydání připravené ještě před rokem 1968 pokládají historici odboje za ne zcela spolehlivé. Editor knihy Zdeněk Štěpánek ve své předmluvě nepřímo přiznává, že do textu bylo na některých místech zasahováno: „...autor je [tj. své paměti] začal psát krátce po osvobození a dokončil je v květnu 1948. [...] Při této příležitosti nepovažujeme za účelné psát o osudech těchto pamětí a vysvětlovat, proč se dostávají do rukou čtenáře s tak velkým časovým odstupem. Jejich původní text byl dán do tisku bez podstatnějších úprav“ (GRŇA 1968: 10).

3.2. Hnutí PVVZ mělo kořeny v sociálnědemokratické Dělnické akademii. Cílovou představou jeho stoupců bylo spojení socialismu a demokracie. V organizační síti PVVZ byl velký počet členů odborových organizací, především železničářů a poštovních zaměstnanců (Unie železničních zaměstnanců a Svaz poštovních zaměstnanců) (KUKLÍK 1976: 43). Hodně bylo také evangelíků, především stoupců Jednoty bratrské. V modlitebnách Jednoty bratrské se ilegální pracovníci také často scházeli. Cenné vzpomínky na odbojovou činnost evangelíků v Českém ráji obsahuje knížka Pavla Glose (GLOS 1946). Mnoho spolupracovníků mělo PVVZ mezi členy Ymky a zejména Akademické Ymky. Ve skupině vydavatelů *Detektivek* měli členové Akademické Ymky většinu. Vedoucími osobnostmi PVVZ byli doc. Josef Fischer (bratr Otokara Fischera), profesor Vojtěch Čížek,³ Jaroslav Šimsa, zastupující ymkaře, dr. Karel Bondy, dr. ing. Jaroslav Fukátko, jenž tehdy pracoval v brněnské Zbrojovce (později byl přeložen na generální zastupitelství Zbrojovky v Praze), Václav Žižka a Jaroslav Čihák. Po vzniku protektorátu viděla organizace PVVZ před sebou dva hlavní úkoly: udržet spojení s Benešem a exilovými politiky a pravdivě informovat českou veřejnost.

3.3. Jaroslav Šimsa a někteří další členové vedení PVVZ zprvu autorsky spolupracovali se skupinou Josefa Škaldy, vydávající *V boj*, ale už někdy v srpnu 1939 došlo k názorovým rozporům a Šimsova skupina se rozhodla vydávat vlastní časopis. Od *V boje* se „po neshodách ve Škaldově okruhu“ oddělili také vydavatelé časopisu *RČS* (KUKLÍK 1976: 54, srov. i MAŠKA 1946: 24). Přátelská spolupráce trvala ovšem i nadále, právem se mluví o několika sesterských časopisech.

3 Osobnosti Vojtěcha Čížka věnovali přátelé po válce vzpomínkový sborníček *Na paměť prof. Dr. Vojtěcha Čížka*, Praha 1946, jako soukromý tisk vydal Petiční výbor Věrní zůstaneme, red. K. J. Beneš.

Milena Šimsová, snacha Jaroslava Šimsy (manželka jeho mladšího syna Jana), o tom píše: „Byl to především ilegální časopis *V boj!* Výtvarně pěkně provedený, ale pro ilegální práci svým velkým formátem a tuhým papírem nevhodný. Jaroslav Šimsa do něj pilně přispíval, byl přesvědčen, že nejdůležitější je, aby lidé byli informováni a nestali se obětmi demagogie a propagandy, kterou masivně rozšiřovali okupanti. Spojení na skupinu, která *V boj* vydávala, měl přes Památník odboje na Žižkově. Spolu s Volfgangem Jankovcem, Otakarem Wünschem a Josefem Fischerem se Jaroslav Šimsa pokusil ovlivnit nejen formát, ale i obsahovou stránku tohoto časopisu. Byli přesvědčeni, že odbojovou činnost je třeba založit hlouběji než jen na vlastenectví. Tak vznikly »detektivky«. Autorem nápadu i provedení byl Jaroslav Šimsa“ (ŠIMSOVÁ 2013: 429).⁴

Od cyklostylem rozmnožovaných podzemních periodik, kterých v prvních měsících okupace nebylo málo, se *Detektivky* lišily jednak zmíněným maskováním (u ostatních ilegálních časopisů prozrazoval jejich zaměření už titul a text nebo kresba na první straně) a jednak tím, že byly tištěny běžným strojním tiskem v malé letenské tiskárně Bohumila Kopřivy, což umožňovalo mnohem větší náklady. Jak se dovídáme z knihy Jiřího Padevěta *Průvodce protektorátní Prahou*, Kopřivova tiskárna byla v Jirečkově ulici, a to v domě č. 1017/18 (PADEVĚT 2013: 628). I některé jiné ilegální časopisy a letáky z prvních let okupace byly tištěné, ale šlo o řídké výjimky.

Údaje o nákladu (který jistě nebyl stejný u všech titulů) se liší. Polavský, který udává, že *Detektivek* bylo „okolo 50 000 výtisků“, měl patrně na mysli souhrnný počet všech vytištěných sešitků. *Manifestu k 28. říjnu 1939* bylo podle Polavského vytištěno 80 000 kusů (POLAVSKÝ 1969: 285–286). Stejně odhaduje výši nákladu *Manifestu* i jeho autor Václav Černý: „Mého provolání k prvnímu 28. říjnu v německé okupaci tisklo se dokonce osmdesát tisíc letáčků a »rozešly se« všechny“ (ČERNÝ 1992: 153). Václav Vrabec konstatuje, že jednotlivé sešity *Detektivek* „vycházely až v 10 000 nákladu“ (VRABEC 1969: 221). Jan Kuklík uvádí na základě archivně dochovaných materiálů gestapa, že první náklad *Detektivek* „z počátku září 1939 činil — podle nacistických odhadů — dva tisíce kusů. Pak se ovšem postupně zvětšoval, jak stoupala popularita této ilegální tiskoviny“ (KUKLÍK 1976: 54). Václav Kural píše (s odkazem „Vzpom./Škoda“), že „časopis vycházel nepravidelně, v celkovém nákladu asi 25 až 30 tisíc výtisků“ (KURAL 1997: 22). Také Milena Šimsová se zmiňuje o výši nákladu: „Jak náklad stoupal — nejdřív se tisklo kolem deseti tisíců, později to prý stoupl až na padesátitisícový náklad — museli se přizvat další pomocníci“ (ŠIMSOVÁ 2013: 430). Jaroslav Fukátko ve svém článku „Mé vzpomínky na profesora Čížka“ (článek byl v širší podobě otištěn také ve

4 Milena Šimsová věnovala vzniku *Detektivek* pozornost i ve své knize *V šat bílý oděný — Zápasy a oběti Akademické Ymky 1938–1945* (ŠIMSOVÁ 2005).

sborníčku *Na paměť prof. dr. Vojtěcha Čížka*) odhaduje celkový počet výtisků *Detektivek* na 30 000 (ŠIMSMA 1969: 201). Václav Černý konstatuje, že jednotlivé svazčky se tiskly v počtu 5 000 exemplářů (ČERNÝ 1992: 153).

Detektivkám věnuje krátkou samostatnou kapitolu ve své knize *A národ se bránil* také Jaroslav Koutek. Konkrétní fakta a údaje o výši nákladu však vesměs přejímá z pramenů, především z Arnošta Polavského a Jana Kuklíka, a to včetně omylů, jako je např. konstatování, že dva poslední svazčky *Detektivek* se oba jmenovaly *Seznam vánočních dárků* a vyšly v prosinci 1939 (KOUTEK 1987: 67–68).

V redakční radě *Detektivek* byli Josef Fischer, Wolfgang Jankovec, Jaroslav Šimsa, Václav Žižka, Václav Housar a Otakar Wünsch. Historik Václav Kural uvádí mezi členy redakční rady také V. Škodu — pravděpodobně to zjistil ze Škodových rukopisných vzpomínek, které zařadil ve své knize do soupisu literatury, a to do oddílu „Nepublikované vzpomínky či rukopisy“ s údajem „Škoda, A.: Ilegální časopis Detektivky, rkp., a. a. [tj. archiv autora]“.⁵ Tento zdroj informací byl pro mne a pro paní Milenu Šimsovou nedostupný. Pokud jde o materiální stránku vydávání časopisu, konstatuje Václav Kural, že o financování výroby *Detektivek* se zasloužil básník a překladatel Josef Palivec (KURAL 1997: 22). Josef Palivec a jeho choť Helena Čapková skutečně podpořovali odboj nemalými finančními dary. Palivec sám o tom píše v posmrtně vydaných vzpomínkách „Pro memoria“ a ve „Fragmentu vzpomínek na ilegální tisk okupačních let“ (název tohoto krátkého textu doplnil editor). Ve stati „Pro memoria“ uvádí: „...byl jsem myslím mezi prvními, kdo vešli ve spolupracovnícký styk s dr. Fukátkem, když se pustil do vydávání tajných letáčků ve formě brožurkových detektivek. Na tuto akci jsem se svou ženou Helenou Čapkovou přispěl částkou 10 000 Kč“ (PALIVEC 1996: 87, 115).

Bohumil Kopřiva často tiskl pro Ymku brožury, letáky a další materiály, a proto se dobře znal s Jaroslavem Šimsou. V tiskárně Kopřiva pracoval sám se svou ženou a dospělou dcerou, stálé zaměstnance neměl, někdy však přicházel vypomoci spolehlivý sazeč Josef Fiala, který se u Kopřivy vyučil. *Detektivky* sázel Kopřiva z nové sazby, kterou pro jiné tisky nepoužíval. Milena Šimsová popisuje „výrobu“ *Detektivek* takto: „Text byl přinesen do tiskárny těsně před vysázením a ihned po skončení práce odnesen. Sazba, uložena na dřevěných podložkách v kuffíku, byla vyňata z kanálu a po tisku ji tam okamžitě vrátili. Sázel dcera Hana Kopřivová a byl přizván sazeč Josef Fiala. [...] Tiskl Kopřiva se svou ženou. Vytisknuté brožury se ihned odnášely do bytu Kopřivových, kde se falcovalo. V tiskárně nesměl zůstat ani jeden exemplář. Největší práce bylo to falcování. [...] Část nákladu se odnášela z tiskárny do trafiky, která stála proti tiskárně a jejíž majitel — legionář — jim ochotně vyšel vstříc. Většina nákladu se skladovala v Ymce, kancelář Rudy Mareše na-

5 V Kural uvádí v textu jméno *V. Škoda* a v soupisu literatury *Škoda, A.* (KURAL 1997: 22, 250).

zval Miloslav Kohák po válce překladištěm. Bylo třeba roznést detektivky po Praze a rozvézt po republice co nejrychleji, také proto, aby zprávy nezastaraly“ (ŠIMSOVÁ 2013: 430). Skládání a balení obstarávali příslušníci rodiny, ale pomoci přicházeli i další příbuzní a blízcí přátelé, většinou členové a členky Akademické Ymky. Nejčastěji se jako spolupracovníci při výrobě i distribuci uvádějí Vojtěška Ječmenová a Rudolf Mareš.

Také vzpomínky pamětníků na to, jak bylo získáno nové písmo, se různí. „Speciální sazbu pro tisk *Detektivek* opatřil Žižka. Získal ji od ředitele Melantrichu Mádra. Po každém tisku ji pí Žižková osobně přenášela do úschovy v jedné trafice na Vinohradech. Právě speciální tisk znesnadňoval gestapu usvědčit tiskaře,“ píše historik Jan Kuklík (KUKLÍK 1976: 55). Arnošt Polavský říká pouze, že Kopřiva si zakoupil nové písmo, které používal „jen k tomuto účelu“ (POLAVSKÝ 1969: 285).⁶ Milena Šimsová zapsala vyprávění své tchyně, že Šimsa do tiskárny přinesl kuffík, v němž byla složena nová, dosud nepoužitá sazba, kterou získal ze Sudet. Ke své zmínce o Sudetech připojuje Milena Šimsová otazník a dodává, že podle Pavla Glose získal Šimsa sazbu ze Slovenska (ŠIMSOVÁ 2013: 429–431; GLOS 1946: 64). Jiří Padevěť (aniž uvádí zdroj) píše, že Jaroslav Šimsa obstaral litery ze zrušené tiskárny v Liberci (PADEVĚT 2013: 628). Bohumil Kopřiva byl sice za jinou činnost zatčen, ale z tisku *Detektivek* obviněn nebyl a nacisté podrobnosti o tisku a redakční práci nikdy nezjistili. Při práci bylo nutno spěchat, a tak se nelze divit, že v sazbě jsou tu a tam chyby. I známý *Manifest k 28. říjnu 1939*, který Kopřiva tiskl jako samostatný leták a který byl v plném znění otištěn také v *Detektivce Noční let*, začíná oslovením *Čechosláci* místo *Čechoslováci*.

3.4. Utajení skutečného obsahu *Detektivek* mohlo působit i jinak než jen jako ochrana před nacisty. Ten, kdo měl některou z *Detektivek* v ruce například v tramvaji, nebyl díky maskované obálce na první pohled ničím podezřelý. Obrázek nebo titul na obálce byl možná trochu i pastí na čtenáře. Čtenář, který si odněkud přinesl některý ze svazečků, čekal napínavý děj nebo reklamu na vánoční dárky, ale před očima měl básničku vyzývající k věrnosti národu a komentář analyzující prohanou politiku nacistů. Přitom zprávy a komentáře *Detektivek* byly napsány tak, aby jim rozuměl každý průměrný čtenář novin.

Podrobnosti o rozšiřování *Detektivek* na venkově i v Praze shrnuje ve své knize o Jaroslavu Šimsovi Milena Šimsová. Autorka mj. reprodukuje vzpo-

6 Vedle posmrtně vydané citované stati napsal Arnošt Polavský (vl. jm. František Ročen) knihu *V boj* (POLAVSKÝ 1946), která je obsahově do velké míry shodná se statí vydanou z pozůstalosti a zařazenou do sborníku *Z počátků odboje* (IDEM 1969). Polavský patřil k přímým účastníkům vydávání časopisu *V boj*, v září 1940 byl zatčen a vězněn až do konce války.

mínky Marie Šimsové, že se *Detektivky* na pražském Tylově náměstí ve stáncích „prodávaly ve velkém“ (ŠIMSOVÁ 2013: 430).

3.5. Výtisků *Detektivek* se vzdor vysokým nákladům v archivech uchovalo málo, především kvůli obavám z prohlídek, ale vliv na to asi měl i formát a vzhled bulvární literatury — ta se po přečtení většinou vyhazuje. Alexandr Ježek, autor trojdílné rozmožněné bibliografie článků a básní v ilegálních časopisech, *Detektivky* vůbec nezahrnul do svého výzkumu (JEŽEK 1969). Také v bibliografickém soupisu ilegálních tisků, které jsou ve fondech archivů bývalého Jihomoravského kraje, není žádná z *Detektivek* uvedena (ŠTARHA — ZŘÍDKAVESELÝ 1985). V podzimních měsících roku 1939 však *Detektivky* nepochybně patřily k nejčtenějším ilegálním časopisům, a to nejen v Praze, ale prakticky v celém protektorátu. Jejich existenci a význam připomínají téměř všichni, kdo o uvedeném období psali, jak pamětníci, tak historici, ale většinou věnují *Detektivkám* jen kratší nebo delší, ale vždy povšechnou zmínku. To se týká významné knihy Josefa Grni *Sedm roků na domácí frontě* (GRŇA 1968: 100), vzpomínek čelného odbojáře Karla Veselého-Štainera (VESELÝ-ŠTAINER 1947: 42), Václava Kurala (KURAL 1997: 22), Jana Kuklíka (KUKLÍK 1976: 55) i *Křiku Koruny české* Václava Černého. „Náš rukopisný materiál pro odbojový tisk jsme týdně odevzdávali Žižkovi v jeho kanceláři na Florenci, aby jej dodal na místa tisku; zároveň jsem si u Žižky vyzvedával balík odbojových tiskovin: nebylo zbylí, byly určeny pro Brno, a já jsem tam týdně na dva dny dojížděl přednášet na filozofickou fakultu francouzskou literaturu,“ píše Černý (ČERNÝ 1992: 176). Vlastimil Klíma ve stati „K historii domácího odboje za druhé světové války“ uvádí, že do časopisů *V boj* a *Detektivky* psali před svým odchodem do exilu Vladimír Klecanda a Prokop Drtina (KLÍMA 1969: 151). Prokop Drtina ve svých obsáhlých vzpomínkách *Československo můj osud* o *Detektivkách* nepíše, ale oceňuje statečnost a obětavost Jaroslava Šimsy, s nímž se znal už z dob studií (DRTINA 1991: 392). Václav Černý Šimsu charakterizoval jako „vzor českého vzdělance“ (ČERNÝ 1992: 143). A Jaroslava Šimsu připomněl ve svých memoárech *Vysoká hra* i jeden z čelných odbojářů Vladimír Krajina, jemuž evangelíci z oblasti Českého ráje, s nimiž byl Šimsa před svým zatčením v častém styku, poskytlí neocenitelnou pomoc v době, kdy byl pronásledován gestapem (KRAJINA 1994: 11).

Poměrně spolehlivý souhrn hlavních informací o nekomunistickém odboji (to je třeba zdůraznit zejména proto, že kniha vyšla ještě za normalizace) přináší slovníková příručka *Český antifášismus a odboj*, kde je samostatné heslo o časopisu *V boj*; o *Detektivkách* se však slovník jen krátce zmiňuje v hesle PVVZ. Krátce jsou *Detektivky* připomenuty také v patnáctém svazku *Velkých dějin zemí Koruny české* (KUKLÍK — GEBHART 2006: 485).

3.6. Podrobnějších údajů o *Detektivkách* najdeme v historické literatuře málo. Jak kdesi řekl nebo napsal historik Jan Tesař, ilegalita redukuje počet prame-

nů, takže je obtížné o ní psát historické studie. V dobách totality (s výjimkou let 1967–1969) museli ti, kdo psali o odboji, opět počítat s cenzurou, tentokrát komunistickou. Některá jména (např. Prokop Drtina nebo Václav Černý) byla v této době tabu, což v případě *Detektivek* mj. znamenalo, že mnozí z přímých účastníků a pamětníků, kteří se dožili osvobození, zemřeli, aniž vydali o své ilegální činnosti svědectví. Jen někteří stačili zapsat a vydat své vzpomínky do února 1948 nebo v krátkém období 1967–1969. I cenné historické práce vydané v letech totality jsou těmito poměry nemile poznamenány.

4.1. Jak už bylo řečeno, měl jsem k dispozici kopii pěti *Detektivek*. *Piráta sedmi moří* jsem získal z pražského ÚČL AV ČR, další kopie pak od PhDr. Mileny Šimsově, jíž za zapůjčení upřímně děkuji (originály byly původně v archivu pražského Ústavu dějin KSČ, archivní signatury uvádím v oddílu PRAMENY). Žádné další svazečky Šimsová v rukou neměla (a domnívám se, že je nemá ani nikdo jiný). Uvažujeme-li, kolik práce dala příprava, výroba a distribuce jednoho čísla (nehledě na nutnost dodržovat konspirační pravidla), zdá se nám počet pěti sešitů od října do poloviny listopadu dostatečně vysoký. Existují však zprávy, že *Detektivky* vycházely už v září 1939, ovšem přesnější údaje o názvech nebo obsahu nebyly, pokud vím, nikde uvedeny. „Jedna z *Detektivek*, kterou nemáme ani ve fotokopii,“ píše Milena Šimsová, „má prý na zadní straně jako místo vzniku uveden Liberec — a také prý tam po ní Gestapo pátralo v tiskárnách“ (ŠIMSOVÁ 2013: 429–430).

Formát *Detektivek* byl 12,5 × 17,5 cm. Všechny svazečky měly jednotných 16 stránek, včetně titulního listu, jehož rub byl většinou prázdný, a poslední stránky (tj. s. 16), která byla buď prázdná, nebo byl dole stručný ironický údaj o fiktivním vydavateli. Stránky 3–15 byly zpravidla v tisku očíslovány. Tisk byl oboustranný.

Ti, kdo o *Detektivkách* psali, často uváděli nepřesné nebo mylné údaje získané z druhé ruky. Ve významném sborníku *Z počátků odboje* např. čteme, že *Detektivek* vyšlo „asi deset“ čísel (VRABEC 1969: 221). Omyly jsou také v mé stati „Básníci v ilegalitě“ v knize *Nesoustavná rukověť české literatury* (RAMBOUSEK 2003: 41–103).⁷

Protože samostatná větší práce, která by si všimla obsahu a literární stránky textů *Detektivek*, pokud vím, neexistuje, pojednáme o každém ze sešitů zvlášť a poněkud podrobněji.

4.2. S. C. Shirwood: *Půlnoční telegram*

Na obálce sedm silných linek a v těchto řádcích výrazný text: „Čtěte naše napínavé detektivní romány S. C. Shirwood: *Půlnoční telegram*“. Dole vlevo: „číslo 7“ (sic!, s malým písmenem na zač.), vpravo: „50 hal.“. Rub obálky bez tisku.

⁷ Ve stati je chybně popsán obrázek na obálce *Piráta sedmi moří* a píše se i o básních, které v sešitu *Piráta sedmi moří* nebyly otištěny. Viz poznámka č. 8.

Poslední datum v textu: 9. říjen 1939 (2. 10. Osuský podepsal smlouvu s Daladierem o rekonstituování naší armády ve Francii, 7. 10. vykonal Edvard Beneš v Paříži přehlídku, na s. 15 zpráva, že od 9. října začali pražští středoškolaři nosit masarykovské čapky s trikolorou). Vyšlo pravděpodobně kolem 15. října 1939.

Záhlaví s. 3: Verzálkami „PŮLNOČNÍ TELEGRAM“. Od textu odděleno čarou. Na s. 4 záhlaví vlevo: „NOVÁ REPUBLIKA“, vpravo: „Říjen 1939“.

Krycí text je na s. 3 (tj. na první textové stránce). Je nadepsán „KAP. I. VRAH“ a je napsán v ich-formě. Vypravěč a jeho přítel se cestou do Mnichova seznámí s jakýmsi Herbertem Bruneckem a ten je později pozve na svůj statek. Oba s ním večeří na terase, odkud je krásná vyhlídka na vesnici, kde se právě rozsvěcují první světla. Bruneck vypráví o svém starším bratru, který se potuluje po světě, ale občas se v Herbertově sídle zcela nečekaně objeví.

Obsah: Na s. 4 básně „T. G. M.“ (tři čtyřveršové strofy, viz Ukázky)⁸ a citát z T. G. Masaryka. Básně je zřejmě dílem profesionálního spisovatele nebo novináře, ale vzhledem k malému rozsahu nemá smysl pokoušet se o určení autora (pokud se nenajdou jiné indicie, např. v pamětech některého současníka). O Halasovi, jehož jméno se v souvislosti s *Detektivkami* objevuje nejčastěji, víme, že do roku 1939 „masarykovské“ básně nepsal, ale to se mohlo za války změnit.

Na s. 4–5 úvaha „Mrvaní podstata války“ (v této válce jde o vše, co jmenujeme svobodou, kulturou a spravedlností), na s. 6 v rámečku tučným písmem zásady, jimiž se má řídit každá uvědomělá Češka a každý uvědomělý Čech, a dole zpráva „Obnovení armády československé“. Na s. 7–8 komentář „Historické rozhodnutí“ (o vstupu Anglie a Francie do války), na s. 8–10 delší úvaha „Co znamená vstup SSSR do války?“ (týká se záboru části Polska), jejíž druhá část se zabývá otázkou, zda skutečně vznikne německo-sovětské spojení. Na s. 10–12 kratší články „Neutrálové, Na západní frontě klid?“ a „Proč není cukr?“.

Na stranách 12, 13 a 14 došlo u *Půlnočního telegramu* k chybě při lámání textu do stránek. Na s. 12 dole začíná čtyřmi řádky článek „Nevěřit západnímu roz-

8 O této básni jsem psal v knize *Nesoustavná rukověť české literatury*, s. 59–60. V *Půlnočním telegramu* je také Tomanova *Balada každodenní*. V osmdesátých letech, kdy jsem se *Detektivkami* poprvé zabýval, jsem z vlastního poznání znal jen výtisk *Piráta sedmi moří* z majetku knihovny ÚČL. Že tuto brožuru ústav má, mi řekl Zdeněk Pešat. To, že jsem psal o básni „T. G. M.“ a o Tomanovi, jako by byly v *Pirátovi sedmi moří*, si vysvětlují tak, že do *Piráta* byly vloženy ještě stránky z *Půlnočního telegramu*, dokonce i obálka „Čtěte naše napínavé detektivní romány — S. C. Shirwood: *Půlnoční telegram*.“ Obálku jsem si opsal (xerox byl ještě hudbou budoucnosti) a pokládal ji za reklamu na příští číslo. Neuvědomil jsem si, že už mám v rukou torzo jiného sešitu.

hlasu?“, který však na s. 13 nepokračuje. Na s. 13 je místo toho podobný kratší článček „Pozor na noviny!“ a začátek komentáře „Čemu se říká propaganda“ (o lžích nacistického tisku týkajících se potopení anglické lodi Athenia a zavraždění rumunského politika Callineska). Závěr komentáře o propagandě (navázání na s. 13) je až na 16. řádku shora na s. 14. Začátek s. 14 tvoří pokračování článku „Nevěřit západnímu rozhlasu?“ ze s. 12, ovšem celý text tohoto článku se při lámání do čísla nedostal, takže pokračování na s. 14 navazuje na s. 12 pouze tematicky, ale část chybí. Text končí „Byla by zlá chyba šířit proto nedůvěru k západnímu rozhlasu. Budme rádi, že pracuje, i jak pracuje.“ Pak bez přechodu navazuje závěr úvahy „Čemu se říká propaganda“, který se znovu vrací k smrti rumunského předsedy vlády. Tyto tři strany (12–14) *Půlnočního telegramu* byly tedy jakousi šarádou pro čtenáře. Je to zároveň doklad, v jakém spěchu sešitky v tiskárně vznikaly.

Na s. 14 (pod koncem článku o propagandě) je ještě bez uvedení autorova jména (a s drobnými odchyškami v grafice) Tomanova známá „Balada každodenní“ ze sbírky *Verše rodinné a jiné*. Na s. 15 jsou pak většinou nepřilíš vtipné pokusy o humor a satiru (mj. celá série tehdy i ústně šířených sarkastických pojmenování pražských lokalit a ulic v německém překladu, např. „Malostranské náměstí — Pissoirplatz, Na Zbořenci — Siegfriedlinie, Židovský ostrov — Toteninsel, Hřbitovní — Gestapogasse, Pohořelec — Grossdeutsches Reichsplatz“ aj.).

Poslední strana (16): pravděpodobně bez tisku, „pravděpodobně“ proto, že kopie končí stranou 15.

4.3. *Piráť sedmi moří* (jméno fiktivního autora neuvedeno)

Na obálce obrázek piráta se šátkem na hlavě a pistolí v ruce, v pozadí skalisko s palmami, níže dvě další postavy nad mapami. Nad obrázkem je kreslenými písmeny titul *Piráť sedmi moří* (s tečkou za posledním slovem; možná byl celý titulní list odněkud převzat). Rub obálky prázdný.

Poslední datum v textu: 10. říjen 1939 — toho dne Všeindický kongres odsoudil útočnost nacistického Německa a rozhodl se, že indické národní hnutí vedené Ghándím bude bránit mezinárodní právo a řád. Číslo pravděpodobně vyšlo kolem 20. října 1939.

Záhlaví: na s. 3 nahoře nad čarou vlevo: „Č. S. R.“, vpravo: „říjen 1939“.

Krycí text je překvapivě až na s. 9. Text je stejný jako v *Půlnočním telegramu*, i sazba je totožná, ale dvouřádkové záhlaví je změněno: „Kapitola II. Útěk od Mnichova“.

Obsah: Na s. 3 dvě zdařilé satirické básničky „Výprava novinářů u nás“ a „Dvojhlas“ (viz Ukázky). Kdysi jsem se zmínil o možném autorství Františka Halase, to platí dál — u Halase se vedle hlavní linie díla vždycky uplatňovala tendence vyrovnat se s negativními jevy satirou —, ale důkazy chybí (až snad

PIRÁT SEDMI MOŘÍ.

na názvuk lidové písně „Ach není, tu není“, Halas se lidovou slovesností v té době hodně zabýval).

Na s. 3–8 a 10–14 zprávy a politické komentáře, které se zabývají mj. problémem, na čí straně vlastně stojí Sovětský svaz, a vojenskou silou Velké Británie. Rozsáhlý komentář „O svobodnou Evropu“ (s. 3–5) zdůrazňuje, že poválečné evropské společenství, respektující zájmy jednotlivých národů, musí provést také důkladné změny sociálního života (podkapitola „Jenom kapitalismus?“). Článek „Poznávejte své okolí“ nabádá, aby si lidé všímali projevů kolaborace a zjistili pro budoucnost, co je skutečnost a co jen klepy. „Jejich »sociální« politika — Hlas dělníka“ (s. 6) popisuje, jak si počínají nacisté ve vztahu k našim pracujícím.

Na s. 7 je v rámečku výzva, jak má za dané situace postupovat „každá uvědomělá Česka, každý uvědomělý Čech“. S obdobnou výzvou v *Půlnočním telegramu* se shoduje jen zčásti, jde o novou sazbu. Zapovězeny jsou styky s příslušníky německé armády a služebníky nacistů, je třeba bojkotovat německé výrobky a filmy a v obou verzích obsahuje text i výzvu k omezení kouření a pití piva, protože daň z tabáku a piva financuje nacistickou válku. Na s. 7–8 a 10–14 řada kratších komentářů a úvah („Síla Velké Británie“, „Blokáda“, „Rozhodnou ruské dodávky Německu?“, „Spojené státy a demokratická fronta“, „Jak se cítí jisti“ aj.).

Zajímavá je glosa na s. 12: „Poznámka o západním českém rozhlasu dopadla poněkud zmateně, ale čtenáři z ní jistě vyrozuměli, že i náš rozhlas musí vedle služby informační vykonávat propagandu, a že je tedy spravedlivé, podaří-li se Němce poškodit zbraní, kterou dosud vyhrávali. Ale při tom propaganda na straně spojenců sice nadsazuje, ale nevymýšlí věci, jako činí Němci.“ Je to reakce na článek v *Půlnočním telegramu* (s. 12 a 14) „Nevěřit západnímu rozhlasu?“, v němž se psalo o tom, že si posluchači stěžují na francouzský a anglický rozhlas, který ve svém českém vysílání v údajích o vzpourách, hromadném zatýkání a popravách značně přehání. Článeček je důkazem, že *Půlnoční telegram* vyšel před *Pirátem sedmi moří*. Slovy „dopadla poněkud zmateně“ autor naráží na chybu, k níž došlo při lámání sazby *Půlnočního telegramu*.

Jako doklad politických postojů autorů *Detektivek* si zaslouží zmínku článek „A u nás“ na s. 12. Sovětsko-německá dohoda a nacistické řeči o socialismu by podle autora mohly vést k úvahám, že ani naši dělníci se nebudou stavět proti Berlínu, když se s nacisty dohodl uznávaný představitel socialistického radikalismu. „Ale Němci špatně znají naše komunistické dělníky, domnívají-li se, [že] by se dali získat pro úlohu zrádců vlastního národa. Nemohou se dát zmýlit, aby zapomněli, že nacismus a fašismus je nepřitelem stejně národním, jako sociálním.“

Na s. 13 báseň „Pelyněk“ (viz Ukázky), na s. 14 dole humorné glosy. Báseň „Pelyněk“ s nevyjádřeným podmětem „nacisté“ v první a části druhé sloky, s gramatickými a neumělými rýmy (*Berlínec — pelyněk*) a nestejnou délkou

rytmicky nepodařených veršů je příklad apelativní básně psané z přetlaku citů a ve spravedlivém rozhořčení, ale bez potřebného talentu a znalosti básnického řemesla. Takových básní je řada i v časopisu *V boj*.

Poslední strany 15 a 16 prázdné.

4.4. John C. Wood: *Noční let*

4.4.1. Na obálce (bez obrázku) stejné linky jako u *Půlnočního telegramu*, také reklamní slogan „Čtěte naše napínavé detektivní romány“ je stejný. Dole „John C. Wood Noční let“, nad poslední čarou vlevo „Číslo 9“ a vpravo „50 hal.“.

Poslední datum v textu: Chamberlainův projev z 12. října; britský premiér v něm odpovídal na Hitlerovu nabídku míru. Sešit vyšel někdy kolem 25. října.

Krycí text je tentokrát nový a volně navazuje na *Půlnoční telegram* a *Piráta*. Je opět na straně 9, patrně proto, aby v čele čísla mohlo být provolání k 28. říjnu. V záhlaví nad oddělovací linkou se opakuje titul *Noční let*. Vlastní text je nadepsán „Kap. III. Gangster ochráncem“ (asi narážka na tvrzení nacistů, že českému národu „poskytují ochranu“). Na Bruneckův statek se už nevracíme. Herbert Bruneck tentokrát přijíždí s vypravěčem i jeho přítelem autem do nejmenovaného hotelu a ptá se na bratra, který určitě přijel devítihodinovým (sic!) vlakem z Hamburku. Dovídá se, že bratr napsal po příjezdu na vizitku vzkaz: chce s Bruneckem ještě téže noci mluvit, jde o naléhavou záležitost. Vrátný poté Brunecka ubytuje v pokoji sousedícím s bratrovým. „»A tito dva pánové« [ptá se vrátný,] „»Shark a Strong,« vmísil se rychle Tom. Posečkáme ve vestibulu na pana Brunecka.“ Bruneck si pak už jen přečte vzkaz a souhlasí, aby na něho oba přátelé počkali, protože setkání nemůže dlouho trvat. Jméno hlavního hrdiny „tomsharkovek“ Toma Sharka se tedy objeví i v jednom z krycích textů. Jde o humornou záměnu kontextů, v nichž se vyskytuje literární postava určitého jména a typu. Ten, kdo předpokládal, že si nese domů novou tomsharkovku, tam jméno detektiva Toma Sharka přece jen našel.

Obsah: Na nečíslované straně 2 je text „Manifestu odboje k 28. říjnu“. Provolání nemá nadpis a začíná oslovením „Čechoslováci“. Text končí na s. 3, která už je číslována. V Kopřivově tiskárně byl *Manifest* v mnohatisícovém nákladu vytištěn také jako samostatný leták. Jak jsme už řekli, Polavský i Černý uvádějí, že výtisků bylo 80 000. Černého apel je napsán velmi působivě, jde patrně o nejvýznamnější publicistický materiál z *Detektivek* vůbec (úryvek viz Ukázky).

Výhradním autorem *Manifestu*, který „vyšel jednak v čele příslušného čísla *Detektivek*, jednak jako samostatný letákový list stejného formátu“, byl, jak sám uvádí, Václav Černý (ČERNÝ 1992: 176). V *Křiku Koruny české* konstatuje, že jeho provolání bylo beze změn schváleno odbojovým ústředím a pak

předáno tiskárně. Zmiňuje se i o tom, že mu Halas přátelsky radil, aby výslovně zdůraznil husitské a legionářské bojové tradice, ale že to odmítl, protože to za daných okolností pokládal za „vyšeptanou čítankovou staro-oficiální rétoriku“ (IBID.). Pamětník Arnošt Polavský informuje, že provolání k 28. říjnu „koncipovali básník František Halas a spisovatel docent dr. Václav Černý“ (POLAVSKÝ 1969: 286). Václav Černý se po válce s Halasem rozešel ve zlém, a *Křik Koruny české* psal už po této roztržce, takže není vyloučeno jisté zkreslení. Jak víme, v posledním, třetím dílu Černého *Paměti* jsou některé Halasovy činy a fakta z jeho života za války i po ní popisovány, mírně řečeno, velmi neobjektivně. O konci osobního přátelství s Václavem Černým se Halas poměrně obsírně zmiňuje v dopisu Bohumilu Polanovi z 28. března 1948 (CHALUPECKÝ 1975: 95–126; RAMBOUSEK 2003: 41–103; HALAS 2001: 289–290).

Na s. 3, pod závěrem „Manifestu“, je šestisloká báseň „Vzkaz“, kterou pokládám za nepochybné dílo Františka Halase. Věnujeme jí následující kapitolu naší stati. Text básně je v příloze Ukázky.

Na dalších stranách obsahuje *Noční let* delší i kratší politické komentáře a zprávy („Kde je ten blahobyt?“, „Vojenská síla Anglie“, „Západ a Východ měří své síly“, „Svět dal Hitlerovi jasnou odpověď“, „Nadšení v »Sudetech« mizí“, „Kancelář Hitler měl také jednu pravdu“, „Nové strany u nás?“, „Jak je milujeme“, „Nepřeložitelné názvy“, „Chudáci Dánové!“ aj.).

Komentář na s. 12–13 „Nepostradatelnost ulejků“ si všímá přebujelého byrokratického aparátu nacistů v protektorátu: „Gestapo, SS, SA a všichni ostatní činí, co mohou, aby dokázali svou nepostradatelnost v zázemí a vyhnuli se tak vojně a frontě. Složitost zásobovacích opatření, celá řada opatření protižidovských, ale také značná část zatýkání má svůj pramen nikoli v důvodech politických, byť sebehlupejších, nýbrž v pudu sebezáchovy různých těchto privilegovaných tlup.“ Na tento článek navazuje úvaha „Fakta mluví, když židé musí mlčet“, v níž se konstatuje, že Němci nařídili utajovat před Čechy všechna nesmyslná nařízení terorizující židovské spoluobčany. „Lidé dávno pochopili, že všechny zákroky proti židovskému majetku mají za účel jen převést majetek český do rukou německých. Proto také lid svým židovským spoluobčanům pomáhá. Proto také všechny německé snahy o zatajení nových opatření jsou marné, i když židé pod terorem mlčí.“ Všim, co nacisté dělají, jen stoupá nenávist Čechů proti německým vetřelcům, konstatuje autor.

Na konci na s. 15 (číslo strany na ní chybí) končí komentář ze s. 14 („Německý optimism ve světle skutečnosti“); je tam mj. anekdota o Göringovi a satirická glosa o *Vlajce*. Na téže straně je vpravo dole šifra „N R V 23.103“ (zkratku Národní revoluční výbor samozřejmě znali i nacisté).

Na poslední (šestnácté) straně pouze dole (pod linkou) „tiráž“:
„Tiskem a nákladem fy Rys a Moravec, Karlsbad“.

4.4.2. Exkurz o Františku Halasovi. Pro halasovskou atribuci básně „Vzkaz“, publikované v *Detektivce Noční let*, jsou podstatné zejména dva Halasovy vlastní záznamy, že se svými příspěvky podílel na vydávání *Detektivek*. Jak uvedl editor Ludvík Kundera, zapsal si Halas při přípravě sbírky *V řadě* na klopou růžové složky nalezené v pozůstalosti následující údaje: „V boj | R. právo | Detekt. | Křik Koruny | Padlým K[ritický] M[ěsíčník].“ A mnohem níže: „Barikáda.“ (HALAS 1983: 397). V poznámkách ke třetímu svazku Halasových děl *A co básník* cituje Kundera také lístek, na nějž si Halas poznamenal podrobnější výčet své činnosti pro ilegální tisk: „Ztracené cestou k sazbě | nevyšly i když byly napsány | V. Č. Londýn | Jen říkanky a variace nár. písní | Čest básníků | K poctě zbraň — | V boj — detektivky R. P. | Tvorba — I. Máj, | Nešlo o poezii jako spíše o heslo, výzvu | Můj hřbitov, mé lásky, má víra | Nešlo o funkci estetickou jako spíš politickou atd.“ (IBID.).

František Halas je jediný básník, o němž bezpečně víme (z autorových vlastních údajů i dobových svědectví), že do *Detektivek* přispíval (POLAVSKÝ 1969: 285). O Halasově spolupráci s vydavatelem *Detektivek* se ve své halasovské monografii v úvodní *Kronice života* zmiňuje i Ludvík Kundera (KUNDERA 1999: 29). Připsání básně „Vzkaz“ autoru *Torza naděje* a *Ladění* podporuje i to, že verše jsou otištěny v těsném sousedství „Manifestu odboje k 28. říjnu 1939“, což je text, na němž se Halas prokazatelně podílel.

Dostatek argumentů poskytuje i text básně (i přesto, že se autoři snažili psát tak, aby nebylo snadné určit, kdo verše napsal). Halasovský je už název „Vzkaz“. Jinou básně téhož titulu uveřejnil Halas ve sbírce *Dokořán* (HALAS 1981: 59) a stejný název má i básně, kterou původně zařadil do chystané sbírky *V řadě*, ale později ji z definitivní verze sbírky vypustil. Básně začínající slovy „Dnes vzkazuje nám čas | že čeká fůra dřiny“ vyšla vícekrát časopisecky a v denním tisku. Původně byla úvodem interview určeného mladým čtenářům (IDEM 1983: 120).

Z motivů naší básně je pro Halase velmi příznačný důraz na mravní čistotu („Srdce si čisté opatruj, | to je tvůj hrad i tvoje sluj“). Jen lidé ryzího charakteru jsou zárukou, že spravedlivá věc zvítězí, bez mravní převahy nad nepřitelem by boj neměl smysl. Jaký důraz kladl Halas na morální vlastnosti a jak si jich cenil, je zřejmé z básní věnovaných ve sbírce *V řadě* padlým v boji s nacismem. Sbírkou ukončil básní „A najednou“, v níž naši padlí a popravení jsou soudci toho, jak žijeme a zda příliš nemyslíme jen na sebe (IBID.: 86). Tyto motivy spravedlivého zápasu nabývají u Halase na intenzitě po návštěvě bojujícího Španělska. V poslední sbírce *A co?*, už v době těžké nemoci, přerůstá důraz, který básník klade na ryzí charakter, jednak ve svůj protiklad, soud nad lidmi, kterým je skutečná lidskost neznámým pojmem („bez konce huby jsou“, „ládují se a počítají | dělají jako by se nebáli | jako by nebyla smrt“), jednak v básnickou kritiku nesvobody, kterou přináší a zavádí staliniistický totalitní režim („Nechci být masem vzduchu okolo | jak se to líbí jim | nechci být kulem vyhlášek | veřejným míněním“ [IBID.: 112]).

Naše báseň je uvedena vokativem „Lide můj“ — toto emotivní oslovení, které se opakuje v závěru, určuje adresáta básně a naznačuje, že jde o naléhavý apel k celému národu.⁹ Pojem *lid* v podobném významu jako v básni „Vzkaz“ užil Halas v několika básních otištěných na podzim 1938 v časopisu *Naše vojsko* („Z minulých dní“, „Za tebe, světe celý“). V básni „Mobilizace“ z *Torza naděje* čteme „lví stopou | můj lid jde dál“ (IDEM 1981: 104; 251–252).

Druhý Halasův příznačný motiv sílcí v době ohrožení fašismem (podobně jako v téže době u Hory nebo Seiferta) je důraz na lásku k domovu a rodné zemi (její přírodní krásy, trvání v dějinách, tradice atd.). Ve „Vzkazu“ jsou synekdochou krás naší země a zárukou do budoucna lípy v Polabí a smrky z Brd. V období, kdy byla napsána naše báseň, vznikla i Halasova básnická próza „Já se tam vrátím“.

Báseň má kruhovou kompozici, úvodní apel se opakuje v závěru, což je kompoziční princip, jehož Halas často využíval (někdy se opakovaly jen jeden nebo dva verše, jindy celá sloka, někdy s obměnou). Podobnou stavbu mají z válečné tvorby např. básně „Ať se stalo“ ze sbírky *Naše paní Božena Němcová* nebo „Velikonoční“ z *Ladění* (HALAS 1981: 136 a 155). Z dřívější tvorby lze připomenout známou báseň „Verše“ („Přes štěstí vidění“) ze sbírky *Kohout pláší smrt* (IDEM 1957: 129).

Pětiveršové sloky mají rýmové schéma **a b a a b**. Stejnou rýmovou osnovu mají obě strofy básně „Krysař“ z *Ladění* (IDEM 1981: 199). Z rýmových dvojic připomeňme rým druhé sloky *lidskou* — *blasfemickou*. Halas právě v této etapě své tvorby poměrně často rýmoval přejaté slovo s českým (srov. *nad tu hru je* — *konspíruje*, *demonstruje* — *pochoďuje* v básních „Do zbraně“ a „I. máj 1942“ ze sbírky *V řadě* [IDEM 1983: 43, 52]). Z obrazných prostředků upozorněme alespoň na apozici *tma smrt*. *Smrt* i *tma* patří — řečeno s Ludvíkem Kundrou — mezi Halasova „erbovní“ slova. Jak známo, Halas často užíval deverbativních adjektiv vytvořených z pasivního (nebo i minulého) přičestí — z naší básně lze uvést spojení *slíbená země*.

V hledání halasovských stop v básni „Vzkaz“ bychom mohli pokračovat (např. rozbořem rytmické stránky básně), ale to, co jsme uvedli, plně postačí. **Můžeme konstatovat, že máme před sebou editorům a čtenářům do této doby neznámou apelatívní báseň Františka Halase.**

4.5. Seznam vhodných vánočních dárků

Obálka: Bílá, bez obrázku, výrazný titul v rámečku „Seznam vhodných vánočních dárků“, v dolní polovině pod rámečkem „VÁNOCE 1939“.

⁹ Podobně zdůrazňoval význam pevného charakteru ve svých válečných básních S. K. Neumann, tyto básně však (až na jedinou, otištěnou pod pseudonymem v *Lidových novinách*) vyšly teprve po osvobození ve sbírce *Zamořená léta*.

Poslední datum v textu: Molotovova řeč z 31. října 1939. Číslo vyšlo začátkem listopadu 1939.

Záhlaví: Na první textové straně nahoře vlevo „ČSR 4“, vpravo „Listopad 1939“. Kryptický text: žádný.

Obsah: V čele krátká bojovná báseň „28. X.“ (viz Ukázký). Autor jistě měl s psaním veršů zkušenosti. Naznačuje to důsledně dodržená jambická tendence (v některých verších, jak je to u českého jambu běžné, s daktylskými začátky). Pěkný je obraz „den víry naší s hřívou hněvu“ i úderný závěr „Už jde ten den! Už blíží se ta noc!“. I tady lze myslet na Halasovo autorství (adjektiva *podupaná*, *poplivaná* země, motiv mrtvých, kteří se vzbudí a přijdou na pomoc, v této době u Halase často frekventovaný motiv času aj.). Do časopisu *V boj* napsali verše k 28. říjnu a zásahu nacistů proti demonstrantům Josef Hora a František Halas. Při určování autorství došlo v souvislosti s pseudonymem Jan Víra (redakce časopisu *V boj* jej použila pro básně tří autorů) k záměně, Horova báseň vyšla v Halasových spisech a Halasova v souboru díla Josefa Hory (RAMBOUSEK 2003: 41–103).

Úvodník „Začal otevřený boj“ i jiné zprávy a články se vracejí k událostem z 28. října — demonstracím, shromážděním občanů u Masarykových pomníků a dalším hromadným projevům, a to nejen v Praze, ale i v Plzni, Domažlicích, na Kladně a v Loděnici u Berouna. Pisatelé se zmiňují o krutosti nacistických odvetných zásahů. Některé zprávy jsou nadsazené („značný počet mrtvých a mnohonásobně větší počet raněných“). V tomto čísle *Detektivek* je na s. 3–5 otištěna delší úvaha ve slovenštině („Slovenská přihláška“). Její autor se hlásí k společnému úsilí o obnovu demokratického Československa. Končí slovy: „Nech žije slobodné Československo v slobodnej Europe. Nech žije slobodné Slovensko v slobodnej ČSR!“ Vydavatelé *Detektivek* měli živé styky se Slovenskem, takže materiály ve slovenštině mohl posílat někdo odtamtud. Ze Slováků v Praze měl styky s vydavatelem časopisu *V boj* literární kritik František Votruba. O *Detektivkách* se však v souvislosti s Votrubou, pokud vím, nikde nepsalo.

Další články se zabývají americkou a sovětskou neutralitou (s. 8–9, „Neutrální zákon americký“, „Sovětská neutralita“), sociální situaci státních zaměstnanců a německým vývozem obilí z protektorátu. Několikrát se v *Detektivkách* opakuje mylná prognóza, že Itálie se nepřipojí k Hitlerovi a bude těžit ze své neutrality. Text na s. 7 v rámečku vyzývá Čechy, aby nezapomněli na brutalitu, která provázela zásahy nacistů 28. října, a žádá, aby se spoluobčané postarali o rodiny obětí. Poprvé jsou v tomto sešitu dvě satirické kresby. Na jedné z nich podává Stalin tonoucímu Hitlerovi ostře nabroušený srp. Text: „Tonoucí se i stébla chytá čili sovětsko-německý pakt.“ Druhá kresba a připojený sarkastický komentář karikuje typy občanů, kteří 28. října „neměli československou trikoloru“. Na poslední textové straně (15) jsou anekdoty, humorné zprávy a satirický epigram o *Vlajce* (viz Ukázký).

Vpravo dole na s. 15: „00.114“ (špatně čitelné, mohlo by se číst také jako „CO.114“).

Poslední strana (16): pravděpodobně prázdná, v kopii není.

4.6. *Seznam našich knih*

Obálka: bílá, titul velkými písmeny na čtyřech řádcích: „SEZNAM | NAŠICH KNIH | VÁNOCE | 1939“.

Poslední datum v textu: 8. a 9. listopad 1939 (výročí bitvy na Bílé hoře a neúspěšného atentátu na Hitlera v Mnichově). Jedna z glos (na s. 3) je věnována encyklice papeže Pia XII. *Summi pontificatus* z 20. října. Tato encyklika se dodnes často připomíná, protože papež v ní vyjádřil opatrné sympatie k okupovanému Polsku. Je to jediný válečný dokument papeže Pacelliho, v němž je jmenován konkrétní národ. Články nezaznamenávají události ze 17. listopadu, takže tisk musel být dokončen před tímto dnem. Vyšlo asi v polovině listopadu.

Záhlaví: Na s. 2 nahoře pod čarou: „Č S R 5“ (vlevo) a „Listopad 1939“ (vpravo).

Krycí text: žádný.

Obsah: Na první potištěné straně je v čele čísla podobně jako u *Seznamu vhodných vánočních dáreků* úvodní apelativní báseň; má název „Už jdeme si pro svobodu...“ („poddati se sluší leda psům!“), z hlediska estetických kvalit zanedbatelná (viz Ukázky). Na s. 3 a 4 úvaha „Nezapomínáme na Slovensko“, v níž autor zdůrazňuje, že „naprostá plnoprávnost Slováků je nám v každém ohledu nezbytným předpokladem“. Důležité bude, aby se vyrovnala sociální a hospodářská úroveň západu a východu naší republiky. Autor trvá na koncepci čechoslovakismu, i když konstatuje, že „sblížení a sjednocení větve české a slovenské nepovažujeme za hotovou věc, nýbrž za úkol budoucnosti. Při jeho uskutečňování bude nutno respektovat rozdíly, které vznikly odlišným vývojem kulturním, politickým a sociálně hospodářským.“ Vedle komentářů k válečným a politickým událostem se číslo v článku „Obžaloba!“ znovu vrací k událostem 28. října, kdy se „přes všecko násilí“ radostně ozvalo „srdce národa“. Počet obětí je tu opět nadhodnocen: „Krev 50–60 zjištěných obětí a věznění asi 1 500 občanů volá o pomstu.“

Stejně jako v předchozím sešitu je tu na s. 13–14 článek ve slovenštině, který pod nadpisem „Zo Slovenska“ referuje o tamější situaci (vojáci se bouří, rostou sympatie pro Sovětský svaz, v nejmenovaných kasárnách vojáci vyvěsili československou vlajku aj.).

V tomto čísle je značné množství kratších i delších zpráv a komentářů z domova i zahraničí — např. (s. 5–6) ironická kritika toho, že se nesmí užívat české znění zeměpisných názvů, jako je Vídeň, Mnichov, Lipsko atp. „I to je patrně trest za 28. říjen, že nesmíme ta krásná jména zčeštit. Jsme věru nešťastní: čím cizejší nám zůstane všechno německé, tím lépe!“ Vtipná krátká úvaha je

věnována nedávno vydané knize zrádce Emanuela Moravce *V úloze mouřenína* („Pan plukovník dvacet let mouřenínem“ [s. 7–8]). Mezi tyto zprávy je vsunuta havlíčkovská satira („Patří mezi nové slasti“) a tučným tiskem zdůrazněné upozornění „Neschovávej si tento tisk!“ (obojí s. 6, viz Ukázky). Na s. 14 je krátká zpráva o počtech padlých německých vojáků ze sudetských okresů, na s. II satirická kresba: Příslušník SA míří na území Čech a Moravy ohraničené plotem z ostatného drátu. Text: „»V Praze, Poznani atd. nalézáme kulturní pomníky velkých Němců.« Adolf Hitler v mnichovské pivnici 8. XI. 1939.“

Na s. 15 humorné glosy a dole vpravo zkratka: „N R V I6.II5“.

Poslední strana (dole) „tiráž“: „Knihtlačiaren G. E. Štapo, I I a v a“.

5. Ti, kdo hned po 15. březnu 1939 začali přemýšlet o vydávání ilegálních letáků a časopisů, si uvědomovali, jak důležité je, aby se jednota, kterou národ prokázal v podzimní krizi roku 1938, v neztenčené míře udržela i za okupace. *Detektivky* vycházely jen krátkou dobu, ale byla to doba velmi důležitá pro orientaci širokých vrstev našeho národa. Podzim 1938 otřásl vírou v ideály Masarykovy a Benešovy republiky — mnozí lidé byli přesvědčeni, že Beneš vsadil na špatnou kartu a nedokázal zabránit tomu, aby nás nacisté oloupili o pohraniční kraje. Jak si vzpomínám, v krátkém období druhé republiky se šířily mezi lidmi výsměšné veršovanky kritizující Edvarda Beneše („vybral banku, sebral Hanku, řek mám plán, objednal eroplán a zmizel za oceán“). I u nás hrozilo nebezpečí vzniku organizace, která by se podobala Hlinkovým gardám a využila záliby lidí v uniformách a hromadných akcích posilujících sebevědomí. Demokratická propaganda měla v prvním roce okupace velký význam, zvláště když se na mezinárodní scéně odehrávaly nečekané, pro náš národ nepříznivé události, jako byla smlouva o neútočení mezi Sovětským svazem a hitlerovským Německem, rychlá porážka Polska a vpád sovětských jednotek do jeho východní části.

Detektivky dostávali čtenáři do rukou v době, kdy se vracela víra v budoucnost a důvěra v prezidenta Beneše. Jejich působení na veřejné mínění bylo přes krátký čas vycházení velmi cenné. Důležitý byl zejména střizlivý, ale v podstatě pozitivní a vstřícný vztah ke komunistům, kteří byli zneklidnění a zmatení zradou Stalinova Ruska. Ilegální Rudé právo psalo v této době tak, že to dezorientaci lidí mohlo jen zvyšovat. Komentář jednoho z prvních čísel ilegálního *Rudého práva* charakterizoval tehdejší válečné dění jako imperialistickou válku, v níž se utkávají „dvě skupiny imperialistických dravců, aby bojovaly o světovládu a nové porobení národů“ (*RUDÉ PŘÁVO 1939–1945* 1971: 23).

Velký důraz kladli autoři *Detektivek* na práva Slováků, třebaže ještě nepřijímají názor, že Slováci jsou samostatný národ. V kritice Sovětského svazu byli komentátoři *Detektivek* opatrní. Věřili, že klade-li Moskva rovnítko mezi obě válčící strany a přiznává-li dokonce Německu mravní převahu, není to jejím posledním slovem. Odmítli přijmout názor, že sovětští komunisté ho-

dili přes palubu sympatie potlačených národů i utiskovaných společenských vrstev, a věřili, že moskevští vládcí určitě vidí skutečnou podstatu hitlerismu. Komentátoři *Detektivek* sice několikrát ostře kritizují Molotova, který uzavřel hospodářskou smlouvu s hitlerovským Německem a bezostyšně prohlásil, že Německo není viníkem války, ale zároveň opakovaně zdůrazňují, že Sovětský svaz není skutečným spojencem nacistů a nakonec skončí jako válčící strana na straně Anglie a Francie. Pokud jde o tehdy ještě neutrální Spojené státy, byli pisatelé přesvědčeni, že nakonec pomohou Hitlerův režim založený na lži a násilí porazit a že už nyní, na počátku války, hospodářskou politikou a dodávkami zbraní Velké Británii svou neutralitu vlastně zrušily.

Ukázky

Pro stránky s ukázkami ze sešitů *Detektivek* jsme vybrali především texty literární povahy. V příloze a v citátech jsme provedli běžné ediční úpravy. Text jsme nikde neměnili.

1. Opravili jsme tiskové chyby a omyly sazeče, např. Evroopě > *Evropě*, vyráži > *vyráží*. Opravili jsme také chyby v německých jménech a citátech: Goebels > *Goebbels*, PISOIRPLATZ > *Pissoirplatz* aj.

2. Pravopis jsme přizpůsobili současné normě, např. sčestit > *zčestit*, sléztí > *zléztí*, Československá Republika > *Československá republika*, národ Československý > *národ československý*, sebe hloupější > *sebehloupější*. Všude, kde byly (u textů vybraných pro Ukázky) nadpisy na samostatném řádku, jsme za nimi odstranili tečku. Na několika málo místech jsme opravili interpunkci. V básni „T. G. M.“ jsme doplnili čárku za verši 5,6,9 a tečku za v. 10. V básni „Dvojhlas“ jsme za slovem *oprátce* nahradili tečku otazníkem.

4. Satirická básnička „Patří mezi nové slasti“ byla bez nadpisu vsunuta mezi krátké komentáře a články. V Ukázkách jsme pro titul zvolili incipit básničky.

4.2. Pálnoční telegram

T. G. M.

Je dobře, že už spíš —
mrtvý víc je lékař.
Buď rád, že nevidíš,
že lumpů je moc v Čechách.

Však Ty se probudíš,
až z mrtvých slavně vstaneš,
až k Lánům uvidíš
silnice lemované.

Lump vedle lumpa visí,
i strom se hanbou láme.
Tvůj národ uklidí si.
To slavně přísaháme.

4.3. *Piráť sedmi moří*

Výprava novinářů u nás

Poslal Goebbels žurnalisty,
aby si nás prohlédli.
Svět prý není zcela jistý,
že jsme řádně prohnědli.

Usnesli se, potvrdili
„Češi zrají na Naci“.
SA zatím vztekle bili
zatčené na Pankráci.

Přijeli a hodovali,
všude klidno, všude ráj,
s Frankem dlouze rokovali
a tisk hrál jim na šalmaj.

Vzácní páni novináři,
chceme Vám jen potvrdit,
že z nás každý jenom září
chutí Němce pověsit.

Dvojhlas

Vláda:
Není, není
žádné pobouření,
milujem své ochránce.

Lid:
Jakpak mohu nahlas křičet,
když mám hrdlo v oprátce?
Mlčím, mlčím,
ale v tichu
sypeme vši do kožichu.

Č. S. R.

říjen 1939.

Výprava novinářů u nás.

Poslal Goebels žurnalisty,
aby si nás prohlédli.
Svět prý není zcela jistý,
že jsme rádně prohnédli.

Usnesli se, potvrdili
„Češi zrají na Naci“.
SA zatím vztekla bili
zatčené na Pankráci.

Přijeli a hodovali,
všude klidno všude ráj.
s Frankem dlouze rokovali
a tisk hrál jim na šalmaj

Vzácní páni novináři,
chceme Vám jen potvrdit,
že z nás každý jenom září
chuti Němce pověsit.

Dvojhlas.

Vláda:

Není, není
žádné pobouření,
milujem své ochránce.

Lid:

Jak pak mohu nahlas křičet,
když mám hrdlo v oprátce.
Mlčím, mlčím,
ale v tichu
sypeme vši do kožichu.

O svobodnou Evropu.

Postup Sovětského svazu zmátl mnohé lidi, jejichž zmatek roste zprávami sovětského rozhlasu. Ptají se, na čí straně ve skutečnosti Rusko stojí a co znamená válka, za níž podle dohody uzavřené v Moskvě 23. září jsou odpovědny Londýn a Paříž. Jedno je ovšem jasné: Dnešní Rusko, s novým duchem hospodářské, sociální a technické práce, potřebuje stejně jako dřívější Rusko volný výjezd na Baltu a z Baltu, podobně jako volnějšího pohybu na Cerném moři a na Balkáně. Jsme přesvědčeni, že jeho úloha bude na konec konstruktivní opravdu evropská a kulturní.

Není možno, aby Moskva měla pro příčiny a podstatu války stejný výklad jako Berlín. Aby hleděla na dnešní válečný konflikt očima rasového šovinismu a německého imperialismu. Je pravda, že v sovětské formaci (na př. v

Pelyněk

Ochranu slíbili — a lhali.
 Přišli a všechno vzali,
 co se dalo vzít.
 A teď i jazyky chtějí nám vytrhat,
 abychom nemohli promlouvat,
 jak nám velí cit...

Ale ty jazyky nám nevezmou!
 A naším mlčením ať se nezklamou!
 Čech má tvrdou leb —
 ale má taky svoji čest,
 a nemá jen k tomu tvrdou pěst,
 by dobýval chléb!

Jestli ty jazyky promluví —
 oh, potom Pánbůh ví,
 pozná Berlínek,
 co dovede národ holubičí,
 když se všechno v jeho nitru vzpříčí
 a zhořkne v pelyněk...

4.4. Noční let

Úryvek z „Manifestu k 28. říjnu“:

Čechoslováci! Buďte věrní a silní! Nedejte se zvíkat směšnými zprávami zotročeného nebo prodejného tisku, který musí vydávati dnešní politický stav ve střed[ní] Evropě za trvalý. Zdržujete se ukvapených činů, na něž se čeká, aby na nás mohla být uvalena perzekuce ještě krutější, zachovejte svou pohotovost a energii pro okamžik poslední, kdy Vám bude dán povel k účtování se zrádci i jejich protektory. Západní demokratické mocnosti prohlásily naše osvobození výslovně za jeden ze svých hlavních válečných cílů.

[...] Ať žije národ československý, jediný a nerozdělitelný v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i na Slovensku!

Ať žije Československá republika pravé svobody, čestného bratrství a skutečné rovnosti a sociální spravedlnosti! Věrnost jí přísaháme! Pravda vítězí!

Národní revoluční výbor

Vzkaz

Všecko ti mohou, lide můj,
vnutiti pěstí;
srdce si čisté opatruj,
to je tvůj hrad i tvoje sluj,
jen lstí je mohou zléztí.

Dovedeš věřit, lide náš,
v souzvučnost lidskou:
rci, že svou víru neprodáš
a v nedostupnosti ji máš
nad palbou blasfemickou.

Dovedeš chovat naději
v slíbenou zemi:
modly se všechny kácejí,
jen ona trvá nad ději,
nech jít ji svatyněmi.

Dovedeš také milovat
světlo, jež hojí:
nezničitelný je to sad,
měj světlo rád, měj světlo rád,
jen světla tma se bojí.

Tma se ho bojí, tma smrt,
věř, doufej, miluj:
buď na své prosté ctnosti hrd
jak lípy z Polabí a smrky z Brd,
o cizí neusiluj.

Všecko ti mohou, lide můj,
vnutiti pěstí;
srdce si čisté opatruj,
to je tvůj hrad i tvoje sluj,
jen lstí je mohu zléztí.

4.5. *Seznam vhodných vánočních dárků***28. X.**

Ty podupaná poplivaná zemi,
jak horce dýcháš nadějí!
Tvůj lid se chystá, ač hrdě je teď němý,
než v tomhle žít, tož zemřít raději.

Den víry naší s hřívou hněvu
nám slavnou píseň vyráží
a rozkaz nese vlna toho zpěvu
Bijte se! Bijte se! Budte na stráži!

Přijde den a náš zas bude celý.
I mrtví vzbudí se a půjdou na pomoc.
A stokrát vrátíme, co jsme teď vytrpěli.
Už jde ten den! Už blíží se ta noc!

Říťiri z Vlajky

K porodu se hora chystá
Porodila Rysa.
Pro národ však věc to jistá,
na svět přišla krysa.
Vlajko, Vlajko! Dej si pozor.
Předčasná jsou slova díků.
Končí váš i Rysův obzor
v Hitlerově konečníku.

4.6. *Seznam našich knih***Už jdem si pro svobodu...**

Půjdeme zasaženi bleskem naděje
a výheň rukou řekne nebesům,
že jdeme zasaženi bleskem naděje,
že poddati se sluší leda psům!

Že jdem si pro svobodu k vám,
vy zešílevší z touhy po vládě,
už jdem si pro svobodu k vám,
kdož hledali jste velikost v parádě!

Paráda krve na čelech,
ta se vám asi nezalíbí,
však budem muset vyrazit vám dech,
aby zas bylo u nás to, co se nám líbí!

Patří mezi nové slasti...

Patří mezi nové slasti
najednou mít hned dvě vlasti.
Jednu širší, druhou užší.
Poslyš, brachu, nastav uši,

co to vlastně neznamená.
Poslouchá brach, aniž mukne:
„Užší, že je vyjedená,
širší to, že brzy pukne.“

Neschovávej si tento tisk! K archivním účelům je uschováno několik výtisků. Účelem výtisku, který jsi dostal, je, aby se co nejrychleji dostal do největšího počtu rukou spolehlivých lidí. Přečti, případně rozepiš některé články a hned dej dál. Pošli také do odlehlejších míst a nezapomeň na naše lidi v odtrženém území!

Prameny:

Půlnoční telegram — Archiv Ústavu dějin KSČ, Číslo přírůstku 48650/52 (kopie)

Piráti sedmi moří — Knihovna Ústavu pro českou literaturu ČSAV Praha, 588/84, Drobné tisky 68/17 (kopie)

Noční let — na obálce rukou psané evidenční číslo „28 944 — 51“ (kopie)

Seznam vhodných vánočních dáreků (kopie)

Seznam našich knih — patrně zahrnuto pod *Půlnoční telegram* (kopie)

Literatura:

ČERNÝ, Václav

1992 *Křik Koruny české — Paměti II 1938–1945*; ed. Nora Obrtelová (Brno: Atlantis) [1977]

DRTINA, Prokop

1991 *Československo můj osud*; díl I, sv. I (Praha: Melantrich) [1982]

GEBHART, Jan — KUKLÍK, Jan

2006 *Velké dějiny zemí Koruny české*; svazek XVa (Praha/Litomyšl: Paseka)

GLOS, Pavel

1946 *Na bratrské fáře 1938–1945* (Turnov: Jednota bratrská)

GRŇA, Josef

1968 *Šedm roků na domácí frontě* (Brno: Blok)

HALAS, František

1957 *Básně*; ed. Vladimír Justl, předmluva Jan Grossman (Praha: Československý spisovatel)

1981 *Časy*; ed. František X. Halas, úvod Ludvík Kundera (Praha: Československý spisovatel)

1983 *A co básník*; ed. Ludvík Kundera (Praha: Československý spisovatel)

2001 *Dopisy*; edd. Jan Halas a Ludvík Kundera (Praha: Torst)

CHALUPECKÝ, Jindřich

1997 „Poezie a politika“; in idem: *Tíha doby*; edd. Jiřina Hauková a Miroslav Červenka (Olomouc: Votobia)

JEŽEK, Alexandr

1969 *Protifašistický odboj za druhé světové války — Bibliografie* (Praha: Ústav dějin socialismu)

KAUFMANNOVÁ, Heda

1999 *Léta 1938–1945 — Válečné vzpomínky*; ed. Antonín Slaviček (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR)

KLÍMA, Vlastimil

1969 „K historii domácího odboje za druhé světové války — Politické ústředí a Ústřední vedení odboje domácího“; in Oldřich Janeček (ed.): *Z počátků národního odboje* (Praha: Naše vojsko), s. III–159

KOUTEK, Jaroslav

1987 *A národ se bránil* (Praha: Český svaz protifašistických bojovníků)

KRAJINA, Vladimír

1994 *Vysoká hra*; ed. Jiří Doležal (Praha: EVA — Milan Nevole)

KROUPA, Vlastislav (et al.)

1988 *Český antifášismus a odboj — Slovníková příručka* (Praha: Naše vojsko/Český svaz protifašistických bojovníků)

KUKLÍK, Jan

1976 *K problematice vzniku Národní fronty v domácím odboji — Vývoj odbojové organizace PVVZ na území Čech v letech 1939–1941* (Praha: Univerzita Karlova)

KUNDERA, Ludvík

1999 *František Halas* (Brno: Atlantis)

KURAL, Václav

1997 *Vlastenci proti okupaci — Ústřední vedení odboje domácího* (Praha: Vydavatelství Karolinum/Ústav mezinárodních vztahů)

MAŠKA, Eduard

1946 *Josef Škalda* (Praha: Orbis)

PADEVĚT, Jiří

2013 *Průvodce protektorátní Prahou — Místa, události, lidé*; úvod Robert Kvaček (Praha: Academia/Archiv hlavního města Prahy)

PALIVEC, Josef

1996 *Prózy, listy z vězení, pozdravy přátel*; ed. Jiří Rambousek (Praha: Torst)

POLAVSKÝ, Arnošt [vl. jm. František Ročen]

1946 *V boj* (Třebechovice pod Orebem: Ant. Dědourek)

1969 „*Tisk národního odboje*“; in Oldřich Janeček (ed.): *Z počátků národního odboje* (Praha: Naše vojsko), s. 265–302

RAMBOUSEK, Jiří

2003 „Básníci v ilegality“; in idem: *Nesoustavná rukověť české literatury* (Praha: Torst), s. 41–103

RUDÉ PRÁVO 1939–1945

1971 *Rudé právo 1939–1945*; edd. Blažena Kalvinská a Irena Pražáková (Praha: Svoboda)

ŠIMSA, Jaroslav

1969 *Úzkost a naděje*; edd. Milena a Jan Šimsovi, úvodní stať J. B. Souček, připojeny vzpomínky přátel (Praha: Ústřední církevní nakladatelství)

ŠIMSOVÁ, Milena

2005 *V šat bílý odění — Zápasy a oběti Akademické Ymky 1938–1945. Vzpomínky, svědectví a záznamy vyprávění* (Benešov/Brno: EMAN/YMCA)

2013 *Svět Jaroslava Šimsy*; předmluva Erazim Kohák (Brno/Benešov: YMCA/EMAN)

ŠTARHA, Ivan — ZŘÍDKAVESELÝ, František

1985 *Jednotně v boji — Ilegální tisky z doby okupace 1939–1945. Tematický soupis* (Brno: Národní výbor města Brna)

VESELÝ-ŠTAINER, Karel

1947 *Cestou národního odboje — Bojový vývoj domácího odbojového hnutí v letech 1938–1945* (Praha: Sfinx — Bohumil Janda)

VRABEC, Václav

1969 „Petiční výbor Věrní zůstaneme“; in Oldřich Janeček (ed.): *Z počátků národního odboje* (Praha: Naše vojsko), s. 209–247

Résumé

This article deals with the printed underground magazine brought out by a group of members of the Věrní zůstaneme (We Shall Remain Faithful) Petition Committee resistance organization. The magazine came out from September or October to November 1939. Externally (in its format, cover and cover text) the individual issues either resembled cheap trash literature booklets (hence the magazine was called *Detektivky*), or they had a cover resembling pre-Christmas advertising pamphlets. However, the contents were made up of texts focusing on the occupiers and collaborators at home (with reports, commentaries, appeals, poems, satirical glosses and the like). The article presents a detailed description of the magazine content,

demonstrating inter alia that the undisputed author of the anonymous appellative poem *Vzkaz* (Message) was František Halas. A section of printed text samples is attached.

Klíčová slova / Keywords

Ilegální časopisy a letáky z let 1939–1941 — nekomunistický odboj — PVVZ (Petiční výbor Věrní zůstaneme) — Akademická YMCA — Jaroslav Šimsa — František Halas

Underground magazines and pamphlets 1939–1941 — non-Communist resistance — PVVZ (We Shall Remain Faithful Petition Committee) — Academic YMCA — Jaroslav Šimsa — František Halas